

КОНТРОЛЬ ТА ПЕРЕВІРКА НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ — завершальний компонент оволодіння певним змістовним блоком і своєрідна зв'язуюча ланка в системі навч. діяльності особистості.

Контроль сприяє демократизації навч. процесу, його інтенсифікації та диференціації, розвитку пам'яті, мислення та мовлення учнів, систематизує їхні знання, допомагає вчителю отримати об'єктивну інформацію (зворотний зв'язок) про хід навч.-пізнавальної діяльності учнів.

Контроль (фр. *controle*) має кілька значень: у дидактиці його розуміють як нагляд, спостереження, перевірку успішності учнів. Але контроль — більш широке поняття, аніж перевірка. Контроль сприяє своєчасному виявленню прогалин у знаннях і вміннях учнів, повторенню та систематизації матеріалу, встановленню рівня готовності засвоювати новий матеріал, формуванню вміння відповідально і зосереджено працювати, користуватися прийомами самоперевірки й самоконтролю, стимулюванню відповідальності і змагальності учнів (М. Ярмаченко).

Основні завдання контролю — виявлення рівня правильності, обсягу, глибини та дієвості засвоєних учнями знань, отримання інформації про характер пізнавальної діяльності, про рівень самостійності та активності учнів у навч. процесі, встановлення ефективності методів, форм і способів їх навчання. В. Шаталов, запропонувавши технологію інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навч. матеріалу, вирішив проблему глобального поетапного контролю. Застосовується співвідношення постійного зовнішнього контролю із самооцінкою, поетапний контроль кожного, відкриті перспективи виправлення оцінки.

Діагностика (грец. *diagnostiko* — здатний розпізнавати) — процес розпізнавання, вчення про принципи і методи встановлення діагнозу.

Навч. діагностика — це процес визначення результатів навч. діяльності учнів і педагога з метою виявлення, аналізу, оцінювання та корекції навчання (А. Хуторський). Діагностика навчання — широке поняття, яке містить контроль, перевірку, облік, оцінювання, аналіз статистичних даних, виявлення динаміки змін, уточнення, коригування навч. програм, прогнозування.

Однією з головних вимог до оцінювання і контролю повинна бути об'єктивність. У сучасних умовах змінюються підходи до контролю та оцінювання навч. досягнень учнів. Введена нова, 12-бальна, система оцінювання навч. досягнень учнів, обов'язкові тематичні атестації. Акцент з

оцінювання знань, умінь і навичок учня переноситься на особистісний приріст в зоні його розвитку. Тобто контроль та оцінювання учнів, побудовані правильно, повинні сприяти: встановленню рівня готовності до засвоєння нового матеріалу; формуванню вмінь самоконтролю та самопідготовки; виявленню зони подальшого розвитку дитини, особистісного її прирощення; стимулюванню відповідальності дитини, бажанню підвищити свій рейтинг; своєчасному виявленню прогалин у знаннях і вміннях учнів; повторенню та систематизації матеріалу.

Види контролю та його функції. 1) Попередній контроль здійснюється, як правило, на початку навч. року чи перед вивченням великих розділів шляхом виконання учнями діагностичних завдань. 2) Повторний — з метою періодичної перевірки знань та умінь паралельно з вивченням теми. 3) Поточний контроль являє собою систематичну перевірку та оцінку результатів навч. досягнень на окремих заняттях в процесі вивчення певного матеріалу. 4) Тематичний контроль здійснюється по цілій темі, розділу навч. курсу. Метою його є діагностування якості засвоєння учнем структурних основ та взаємозв'язків вивченого матеріалу, особистісного прирощення учня за виділеними напрямками. 5) Атестація (лат. «свідчення, підтвердження») визначається як дія, процедура щодо визначення, кваліфікування та характеристики якості, рівня, класу, розряду, категорії, ступеня, звання чого або кого-небудь; відгук, висновок, оцінка, характеристика, що даються кому, чому-небудь. 6) Підсумковий контроль — комплексна перевірка результатів навч. досягнень за всіма цілями та напрямками. 7) Комплексний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок з кількох суміжних дисциплін, що забезпечують комплексний підхід до формування світогляду учнів. Напр., можна з'ясувати рівень знань учнів з історії, літератури, народознавства, що стосується певної істор. епохи.

Основні функції контролю: 1) контролююча — встановлення рівня успішності учня та класу в цілому; 2) навч. — забезпечення зворотного зв'язку як передумови підтримання дієвості й ефективності процесу навчання; 3) діагностична — швидке нагородження вчителем даних про навченість і розвиток дітей, передбачає виявлення прогалин у знаннях учнів; 4) стимулююча — зумовлена психол. особливостями людини, що проявляється в бажанні кожної особистості отримати оцінку результатів певної діяльності, зокрема навч.; 5) розвивальна — дає можливість з допомогою різного виду завдань створити можливість інтелектуального розвитку дитини; 6) виховна — полягає у впливі контролю та оцінки навч. діяльності на формування в учнів ряду соціально-психол. якостей — організованості, дисциплінованості,

відповідальності, сумлінності, працьовитості, наполегливості, дбайливості тощо; 7) функція управління — унікальна функція, значення якої визначається тим, якою мірою забезпечується грамотний перебіг навч. процесу з допомогою контролю, виявляється в керівництві навчання на основі запланованої навч. взаємодії вчителя та учня; 8) функція корекції контролю — реалізується у двох напрямках — корекція навч. вправ і досягнення адекватності прийомів контролю навч. завдань; 9) функція планування — визначається тим, якою мірою з допомогою контролю можна досягти ефективності в плануванні засвоєння навч. матеріалу та використання прийомів навчання, змісту та перебігу навч. діяльності учнів, своєї власної навч. діяльності, а також в плануванні об'єктів і прийомів контролю.

Процес контролю й оцінки навч. діяльності учнів має спиратися на вимоги принципів систематичності, об'єктивності, диференційованості й урахування індивід, особливостей учнів, гласності, єдності вимог, доброзичливості.

Лит. 1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. — К., 1997; 2. Педагогічний словник/ За ред. М. Д. Ярмаченка. — К., 2001; 3. Педагогическая энциклопедия. — М., 1966.

О. В. Барановська